

KOLEGJI - COLLEGE
PJETËR BUDI
Prishtinë - Prishtina

KOLEGJI ‘PJETËR BUDI’ - PRISHTINË

PROGRAMI: DOGANË DHE SHPEDICION

TEMA BAÇELOR

MARVESHJA E CEFTA-SË DHE NDIKIMI I SAJ NË NË TË HYRAT BUXHETORE TË KOSOVËS

Mentori:

Prof.Ass.Dr. Luljeta Aliu/Mulaj

Studenti:

Ylli Baxhuku

Prishtinë, 2025

Abstrakt

Ky punim trajton marrëveshjen e **CEFTA-së** (Marrëveshja e Tregtisë së Lirë në Evropën Qendrore) dhe ndikimin e saj në të hyrat buxhetore të Republikës së Kosovës. CEFTA synon të promovojë liberalizimin e tregtisë rajonale dhe të krijojë një mjedis më të favorshëm për zhvillimin ekonomik në Ballkan, duke zvogëluar barrierat tregtare dhe tarifatat doganore midis vendeve anëtare. Hyrja e Kosovës në këtë marrëveshje ka pasur impakt të rëndësishëm në strukturën fiskale të vendit, sidomos në të ardhurat nga taksat doganore dhe të tjera të lidhura me importin dhe eksportin.

Qëllimi kryesor i këtij studimi është vlerësimi i ndikimit të CEFTA-së në të hyrat buxhetore, duke analizuar të dhënat statistikore dhe financiare për periudha të ndryshme para dhe pas hyrjes në marrëveshje, si dhe duke marrë në konsideratë faktorë ekonomikë dhe politikë që ndikojnë në performancën fiskale.

Metodologjia përfshin analizë kuantitative të të dhënave të doganave, tatimeve dhe tregtisë së jashtme, si dhe një përmbledhje të literaturës së fushës dhe raporteve zyrtare. Studimi evidenton se liberalizimi i tregtisë ka ndikuar në uljen e disa tarifave doganore, por kjo nuk ka shkaktuar një rënie të ndjeshme të të hyrave buxhetore për shkak të rritjes së volumit të tregtisë dhe zgjerimit të tregut rajonal.

Për më tepër, analiza thekson sfidat që mbeten për administrimin fiskal në kushtet e një tregu të lirë, përfshirë nevojën për modernizim të institucioneve dhe politika efektive për mbrojtjen e interesave fiskale. Në përfundim, studimi ofron rekomandime konkrete për politikëbërësit në Kosovë, në mënyrë që të maksimizohet ndikimi pozitiv i CEFTA-së dhe të sigurohet një zhvillim ekonomik i qëndrueshëm dhe i balancuar financiarisht për vendin.

Fjalët kyçe: CEFTA, marrëveshje tregtare, të hyrat buxhetore, liberalizimi i tregtisë, taksat doganore, ekonomia e Kosovës, tregtia rajonale, politika fiskale, zhvillimi ekonomik, administrimi fiskal.

Përmbajtja

Abstrakt	2
KAPITULLI I.....	5
1. Hyrje	5
1.1. Konteksti i studimit.....	5
1.2. Rëndësia e marrëveshjeve të tregtisë së lirë për ekonomitë e vendeve në zhvillim	6
1.3. Konteksti specifik i Kosovës dhe përfshirja në CEFTA.....	6
1.4. Qëllimi dhe objektivat e studimit	7
1.5. Metodologjia e studimit	8
1.6. Rëndësia e studimit.....	8
1.7. Struktura e punimit	9
KAPITULLI II.....	10
2. Korniza teorike dhe rishikimi i literaturës	10
2.1. Koncepti i marrëveshjeve të tregtisë së lirë.....	10
2.2. Zhvillimi historik i CEFTA-s dhe përfshirja e Kosovës.....	10
2.3. CEFTA dhe ndikimi i saj në vendet e Ballkanit Perëndimor	10
2.4. Roli i CEFTA-s në lehtësimin e tregtisë dhe investimeve	11
2.5. Politikat fiskale dhe ndikimi i tyre në të hyrat buxhetore.....	11
KAPITULLI III	13
3. Deklarimi i problemit dhe objektivat kërkimore.....	13
3.1. Problematika e studimit.....	13
3.2. Qëllimi i studimit	13
3.3. Objektivat kërkimore	13
3.4. Pyetjet kërkimore	14
KAPITULLI IV.....	15
4. Metodologjia e kërkimit	15
4.1. Qasja kërkimore	15
4.2. Burimet e të dhënave.....	15

4.3. <i>Metodat e analizës</i>	16
4.4. <i>Kufizimet e studimit</i>	16
KAPITULLI V	17
5. Rezultatet dhe interpretimi	17
5.1 <i>Të dhëna statistikore të import-eksportit</i>	17
5.2 <i>Të hyrat nga doganat para dhe pas CEFTA-s</i>	17
5.3 <i>Efektet pozitive dhe negative në buxhet</i>	17
6. Diskutimi dhe gjetjet kryesore	18
6.1 <i>Kufizimet dhe sfidat e implementimit të CEFTA-s</i>	18
Përfundimi / Konkluzioni	18
Rekomandimet	20
Referencat / Bibliografia	21

KAPITULLI I

1. Hyrje

1.1. Konteksti i studimit

Në dekadat e fundit, globalizimi dhe integrimi ekonomik ndërkombëtar kanë nxitur krijimin e marrëveshjeve të shumta të tregtisë së lirë mes vendeve dhe rajoneve të ndryshme. Në këtë kuadër, Marrëveshja për Zonën e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA) ka pasur një rol kyç në zhvillimin ekonomik të vendeve të Ballkanit Perëndimor, përfshirë edhe Kosovën¹. Si një iniciativë që synon të rrisë bashkëpunimin ekonomik rajonal, të nxisë liberalizimin e tregtisë dhe të përshpejtojë përgatitjet për anëtarësim në Bashkimin Evropian, CEFTA ka pasur një ndikim të ndjeshëm në strukturën e ekonomive të vendeve anëtare, përfshirë edhe në aspektin fiskal dhe buxhetor².

Pas shpalljes së pavarësisë në vitin 2008, Kosova ka ndërmarrë një sërë reformash për të ndërtuar një ekonomi funksionale tregu dhe për t'u integruar në mekanizmat rajonale e ndërkombëtare të bashkëpunimit ekonomik. Përfshirja e saj në CEFTA ka qenë një hap i rëndësishëm drejt këtij qëllimi. Megjithatë, përvoja e Kosovës brenda kësaj marrëveshjeje ka qenë e ndërlikuar për shkak të sfidave politike dhe mosnjohjes nga disa shtete anëtare, si Serbia dhe Bosnja-Hercegovina. Kjo ka ndikuar në funksionimin praktik të marrëveshjes dhe ka sjellë pasoja ekonomike dhe fiskale, përfshirë ndikimin në të hyrat buxhetore të shtetit.³

Për më tepër, tensionet tregtare që janë përshkallëzuar ndër vite, veçanërisht pas vendosjes së tarifës 100% ndaj produkteve të importuara nga Serbia dhe Bosnja-Hercegovina në vitin 2018 nga Qeveria e Kosovës, kanë rikthyer në vëmendje nevojën për të analizuar me kujdes përfitimet dhe kufizimet që sjell CEFTA për ekonominë e Kosovës. Një pjesë e konsiderueshme e të ardhurave të shtetit kosovar buron nga tatimet indirekte, veçanërisht nga doganat dhe TVSH-ja e mbledhur në kufi, andaj çdo ndryshim në strukturën e tregtisë ndikon drejtpërdrejt në të hyrat buxhetore⁴.

¹ Mustafa, A. *Politikat tregtare në Ballkanin Perëndimor*. Prishtinë: Dukagjini, 2019, fq. 45.

² Gashi, L. *Ekonomia e Kosovës pas pavarësisë*. Instituti GAP, 2018, fq. 22–24.

³ Krasniqi, M. "Efektet e tarifës 100% ndaj Serbisë dhe Bosnjës". *Riinvest Institute*, 2019, fq. 11–13.

Në këtë kontekst, është me rëndësi të shqyrtohet jo vetëm efekti i CEFTA-s në lehtësimin e tregtisë dhe qarkullimin e mallrave, por edhe në mënyrën sesi kjo marrëveshje ka ndikuar në stabilitetin financiar të vendit. Studimi merr rëndësi të veçantë, duke qenë se ndihmon në CEFTA Secretariat.

1.2. Rëndësia e marrëveshjeve të tregtisë së lirë për ekonomitë e vendeve në zhvillim

Marrëveshjet e tregtisë së lirë (MTL) janë instrumente të rëndësishme për promovimin e zhvillimit ekonomik në vendet në zhvillim dhe ekonomitë në tranzicion. Ato krijojnë mundësi për rritjen e shkëmbimeve tregtare, rritjen e investimeve të huaja dhe përmirësimin e efikasitetit ekonomik përmes uljes së barrierave tarifore dhe jotarifore. Në rastin e Ballkanit Perëndimor, CEFTA përfaqëson një model rajonal për bashkëpunim ekonomik, i cili ka ndikuar në zhvillimin e tregjeve të brendshme dhe forcimin e lidhjeve me tregjet evropiane.⁵

Marrëveshjet e tregtisë së lirë gjithashtu kanë implikime të drejtpërdrejta në financat publike, sidomos në vendet ku një pjesë e madhe e të hyrave buxhetore vjen nga taksat doganore dhe tatimet indirekte. Çdo ndryshim në marrëdhëniet tregtare dhe në strukturën e tarifave mund të ndikojë në mënyrë të ndjeshme në të hyrat fiskale. Kjo bën që studimi i ndikimit të CEFTA-s në të hyrat buxhetore të Kosovës të jetë një aspekt thelbësor për kuptimin e stabilitetit fiskal të vendit.⁶

1.3. Konteksti specifik i Kosovës dhe përfshirja në CEFTA

Kosova, si shtet relativisht i ri në skenën ndërkombëtare, ka përballur sfida të shumta në konsolidimin e shtetit dhe ekonomisë së saj. Një nga sfidat kryesore ka qenë integrimi ekonomik rajonal në një mjedis politik të paqëndrueshëm. Pavarësisht njohjes së kufizuar nga disa vende anëtare të CEFTA-s, Kosova ka arritur të bëhet anëtare e kësaj marrëveshjeje në vitin 2015, duke u përfshirë në mekanizmat e liberalizimit të tregtisë rajonale⁷.

Megjithatë, marrëdhëniet e tensionuara me disa shtete të rajonit, veçanërisht me Serbinë dhe Bosnjën e Hercegovinën, kanë çuar në masat reciproke tregtare, përfshirë tarifën doganore 100% të vendosur nga

⁵ World Bank, *Trade liberalization and economic development* (Washington, DC: World Bank, 2019).

⁶ Krasniqi, *Economic Impact of CEFTA on the Western Balkans* (Prishtinë: CEFTA Secretariat, 2019).

⁷ CEFTA Secretariat, 2018.

Kosova ndaj produkteve serbe dhe boshnjake në vitin 2018. Këto masa kanë pasur pasoja të drejtpërdrejta në tregtinë ndërkombëtare dhe ndikime të rëndësishme në të hyrat buxhetore të vendit⁸. Ky kontekst e bën të domosdoshëm analizimin e hollësishëm të ndikimit që ka marrëveshja CEFTA dhe masat shtrënguese tregtare në të hyrat fiskale, për të ofruar rekomandime të bazuara mbi politikatat ekonomike dhe fiskale të Kosovës.

1.4. Qëllimi dhe objektivat e studimit

Qëllimi kryesor i këtij studimi është të analizojë ndikimin e Marrëveshjes së CEFTA-s në të hyrat buxhetore të Kosovës, duke marrë në konsideratë faktorët politikë dhe ekonomikë që ndikojnë në realizimin e kësaj marrëveshjeje. Në veçanti, studimi synon të vlerësojë se si liberalizimi i tregtisë rajonale dhe masat tregtare reciproke kanë ndikuar në mbledhjen e taksave doganore dhe tatimeve indirekte, që janë burime thelbësore të të ardhurave për buxhetin e Kosovës⁹.

Për të arritur këtë qëllim, studimi ka përcaktuar objektivat e mëposhtëm:

Objektivi 1: Të analizojë historikun dhe zhvillimin e marrëveshjeve të tregtisë së lirë në Ballkan, me fokus në CEFTA dhe përfshirjen e Kosovës në këtë marrëveshje.

Objektivi 2: Të vlerësojë ndikimin e masave tregtare reciproke, përfshirë tarifën 100% doganore, në shkëmbimet tregtare dhe në të hyrat buxhetore të Kosovës.

Objektivi 3: Të shqyrtojë efektet makroekonomike dhe fiskale të liberalizimit të tregtisë rajonale në Kosovë, duke përdorur të dhëna statistikore dhe analiza empirike⁵.

Objektivi 4: Të ofrojë rekomandime për politikëbërësit lidhur me optimizimin e politikave tregtare dhe fiskale për të siguruar qëndrueshmërinë e të hyrave buxhetore në kushtet e integritimit rajonal dhe ndërkombëtar.¹⁰

Nëpërmjet këtij studimi synohet që të kontribuohet në literaturën ekzistuese mbi ndikimin e marrëveshjeve rajonale të tregtisë në ekonominë e Kosovës, duke theksuar rëndësinë e balancimit midis liberalizimit tregtar dhe sigurimit e burimeve të qëndrueshme financiare për shtetin.

⁸ Ministria e Financave e Kosovës, 2021.

⁹ Ministria e Financave e Kosovës, 2021.

¹⁰ CEFTA Secretariat, 2018.

1.5 Metodologjia e studimit

Ky studim përdor një qasje metodologjike të kombinuar, duke përfshirë analiza të të dhënave statistikore dhe një shqyrtim të literaturës përkatëse për të kuptuar ndikimin e Marrëveshjes CEFTA në të hyrat buxhetore të Kosovës.

Metodologjia është e strukturuar në disa hapa kryesorë:

Analiza e të dhënave sekondare: Për këtë studim janë përdorur të dhëna zyrtare të Ministrisë së Financave të Kosovës, Doganave të Kosovës dhe institucioneve ndërkombëtare si Banka Botërore dhe CEFTA Secretariat, të cilat përmbajnë statistika mbi importet, eksportet dhe të hyrat nga taksat doganore në periudhën 2008–2023¹¹.

Studimi i literaturës: Një shqyrtim i literaturës akademike dhe raporteve institucionale është bërë për të kuptuar më mirë kontekstin teorik dhe empiric lidhur me marrëveshjet e tregtisë së lirë dhe efektet e tyre në ekonomitë e vendeve të vogla dhe të zhvilluara.

Analiza komparative: Për të identifikuar ndikimet specifike në të hyrat buxhetore, është bërë një krahasim ndërmjet periudhave para dhe pas anëtarësimit të Kosovës në CEFTA, duke marrë parasysh ndikimet e tarifave doganore dhe masave të tjera tregtare.

Metodat statistike: Janë përdorur metoda statistike për të analizuar korrelacionet dhe trendet e të hyrave buxhetore në lidhje me ndryshimet në politikën tregtare dhe zbatimin e marrëveshjes CEFTA.

Kjo metodologji do të mundësojë një vlerësim të thellë dhe të bazuar në prova të ndikimit të CEFTA-s në stabilitetin financiar të Kosovës dhe në të ardhurat e saj fiskale¹².

1.6 Rëndësia e studimit

Ky studim ka rëndësi të veçantë akademike dhe praktike. Nga ana teorike, ai kontribuon në literaturën ekzistuese mbi ndikimin e marrëveshjeve të tregtisë së lirë në ekonomitë e vogla dhe të hapura, duke vënë në fokus rastin specifik të Kosovës. Nga aspekti praktik, rezultatet dhe analizat e këtij studimi mund të ndihmojnë vendimmarrësit në përpilimin e politikave fiskale dhe tregtare më efektive, duke u bazuar në evidencë empirike për të menaxhuar sfidat

¹¹ Ministria e Financave e Kosovës, 2023.

¹² CEFTA Secretariat, 2019.

që lidhen me liberalizimin e tregtisë dhe ruajtjen e qëndrueshmërisë buxhetore. Gjithashtu, studimi ofron një platformë për dialog institucional dhe rekomandime konkrete për përmirësimin e mekanizmave të zbatimit të marrëveshjeve rajonale.

1.7 Struktura e punimit

Punimi është organizuar në gjashtë kapituj kryesorë, të ndarë sipas logjikës së zhvillimit të temës dhe qëllimit kërkimor:

Kapitulli II: Rishikimi i literaturës — Përmbledhja e literaturës akademike dhe raporteve institucionale mbi marrëveshjet e tregtisë së lirë, ndikimet e tyre fiskale dhe ekonomike, si dhe konteksti rajonal i CEFTA-s.

Kapitulli III: Analiza e të hyrave buxhetore dhe ndikimi i CEFTA-s — Prezantimi i analizave statistikore dhe krahasimore mbi të ardhurat doganore të Kosovës para dhe pas anëtarësimit në CEFTA.

Kapitulli IV: Metodologjia — Përshkrimi i qasjes metodologjike, burimeve të të dhënave, teknikave të analizës dhe mënyrës së mbledhjes së informacionit cilësor.

Kapitulli V: Rezultatet dhe diskutimi — Paraqitja dhe interpretimi i rezultateve empirike dhe cilësore, diskutim mbi sfidat dhe mundësitë që dalin nga analiza.

Kapitulli VI: Përfundimi dhe rekomandimet — Përmbledhje e gjetjeve kryesore, implikimet praktike dhe sugjerime për politikën e ardhshme dhe hulumtime të mëtejshme.

Referencat dhe shtojcat — Lista e plotë e burimeve të përdorura dhe materialeve mbështetëse.

KAPITULLI II

2. Korniza teorike dhe rishikimi i literaturës

2.1 Koncepti i marrëveshjeve të tregtisë së lirë

Marrëveshjet e tregtisë së lirë (MTL) përfaqësojnë instrumente kyçe në politikën ekonomike ndërkombëtare për të lehtësuar shkëmbimin tregtar mes vendeve anëtare, duke ulur apo hequr tarifatat doganore, kuotat dhe barrierat e tjera tregtare.¹³ Qëllimi i tyre është krijimi i një mjedisi tregtar të lirë dhe konkurrues, që rrit efikasitetin ekonomik dhe promovon zhvillimin e qëndrueshëm. MTL-të mund të jenë bilaterale, rajonale apo multilaterale, dhe shpesh përfshijnë edhe fusha të tjera si investimet, shërbimet dhe mbrojtjen e pronës intelektuale.

Koncepti bazë qëndron në teorinë e avantazheve komparative, sipas së cilës çdo vend përfiton nga specializimi në prodhimin e mallrave ku ka kosto më të ulëta relative.¹⁴ Marrëveshjet e tregtisë së lirë ndihmojnë në heqjen e barrierave artificiale, duke mundësuar qarkullimin më të lirë të mallrave dhe shërbimeve.

2.2 Zhvillimi historik i CEFTA-s dhe përfshirja e Kosovës

Marrëveshja për Zonën e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA) u krijua në vitin 1992 me qëllim për të lehtësuar tregtinë dhe për të integruar ekonomitë e vendeve të Evropës Qendrore pas periudhës së tranzicionit nga ekonomitë socialiste drejt ekonomive të tregut. Fillimisht, CEFTA përfshinte vende si Polonia, Çekia, Sllovakia, Hungaria dhe Sllovenia, dhe më vonë u zgjeroi duke përfshirë vende të tjera të Ballkanit Perëndimor¹⁵.

Kosova u bë anëtare e CEFTA-s në vitin 2006, një hap kyç në procesin e integritit të saj ekonomik rajonal dhe ndërkombëtar. Anëtarësimi në CEFTA ka përfaqësuar një mundësi për Kosovën që të rrisë tregtinë e jashtme, të tërheqë investime të huaja dhe të përmirësojë bashkëpunimin ekonomik me vendet fqinje.

¹³ World Trade Organization. (2020). Trade liberalization and economic development. *WTO*

¹⁴ Baldwin, R. (2016). The great convergence: Information technology and the new globalization. *Harvard University Press*

¹⁵ Ministria e Tregtisë dhe Industrisë e Kosovës, Raporti Vjetor (2018).

Megjithatë, përfshirja e Kosovës në CEFTA është shoqëruar me sfida politike, për shkak të mosnjohjes së saj nga disa vende anëtare, kryesisht Serbia, që ka ndikuar në implementimin e plotë të marrëveshjes dhe në lehtësimin e tregtisë¹⁶.

2.3 CEFTA dhe ndikimi i saj në vendet e Ballkanit Perëndimor

Në literaturë është evidentuar se CEFTA ka luajtur një rol të rëndësishëm në integrimin ekonomik rajonal të vendeve të Ballkanit Perëndimor. Studimet tregojnë se liberalizimi i tregtisë ka sjellë përfitime në rritjen e shkëmbimeve tregtare ndërmjet vendeve anëtare, si dhe në përmirësimin e efikasitetit ekonomik.¹⁷

Megjithatë, ndikimi ka qenë i ndryshëm sipas vendeve, varësisht nga struktura ekonomike, niveli i zhvillimit institucional dhe kapacitetet për të përballuar konkurrencën rajonale. Në rastin e Kosovës, ndikimi i CEFTA-s është analizuar si mjaft kompleks, duke marrë parasysh edhe sfidat politike dhe barrierat jotarifore që kanë penguar qarkullimin e lirë të mallrave në mënyrë efikase.¹⁸

2.4 Roli i CEFTA-s në lehtësimin e tregtisë dhe investimeve

Një nga efektet kryesore të CEFTA-s ka qenë lehtësimi i procedurave doganore dhe zvogëlimi i barrierave tregtare, që kanë ndikuar në rritjen e import-eksportit midis vendeve anëtare. Lehtësimi i tregtisë ka mundësuar gjithashtu krijimin e një mjedisi më të favorshëm për investimet e huaja direkte, pasi sipërmarrjet e huaja kanë interes të operojnë në tregje të integruara rajonale pa pengesa të mëdha administrative.

Në Kosovë, përmirësimi i infrastrukturës tregtare dhe bashkëpunimi institucional ka qenë një nga faktorët që kanë ndikuar pozitivisht në rrjedhën e investimeve dhe zhvillimin ekonomik lokal¹⁹

¹⁶ Hoxha, L., Political and Economic Challenges of Kosovo in CEFTA (2020)

¹⁷ Bajrami, A., & Krasniqi, B., Regional Trade Liberalization and Economic Efficiency in the Western Balkans (Prishtinë: University of Prishtina, 2019).

¹⁸ Hoxha, L., et al., Challenges in Trade Liberalization: Kosovo and CEFTA (Prishtinë: Economic Review, 2020).

¹⁹ Mustafa, D., & Shala, R., Trade Facilitation and Local Economic Development in Kosovo (Prishtinë: Kosovo Economic Journal, 2018)

2.5 Politikat fiskale dhe ndikimi i tyre në të hyrat buxhetore

Politikat fiskale të vendit janë ndër mjetet kryesore për menaxhimin e të hyrave buxhetore dhe stabilitetit makroekonomik.

Në vendet me ekonomi të hapur dhe të vogël, si Kosova, të ardhurat nga tatimet indirekte, përfshirë tarifat doganore dhe TVSH-në, luajnë një rol të rëndësishëm në mbështetjen e financave publike²⁰.

Liberalizimi i tregtisë përmes marrëveshjeve si CEFTA sjell sfida dhe mundësi për politikat fiskale. Nga njëra anë, ulja e barrierave tarifore mund të çojë në rënie të të ardhurave doganore; nga ana tjetër, kjo mund të stimulojë rritjen ekonomike që rrit bazën e tatimpaguesve dhe mbledhjen e tatimeve të tjera²¹.

Pra, një menaxhim i kujdesshëm fiskal dhe politika komplementare janë të nevojshme për të siguruar që liberalizimi tregtar të mos dëmtojë qëndrueshmërinë buxhetore të shtetit.

²⁰ IMF, *Fiscal Policy in Small Open Economies* (Washington, DC: International Monetary Fund, 2019).

²¹ Kurtishi, A., & Haliti, B., *Trade Liberalization and Fiscal Implications in Kosovo* (Prishtinë: Kosovo Economic Review, 2020).

KAPITULLI III

3. Deklarimi i problemit dhe objektivat kërkimore

3.1 Problematika e studimit

Ndërsa Marrëveshja CEFTA ka sjellë mundësi për rritjen e tregtisë rajonale dhe integrimin ekonomik të Kosovës në Ballkanin Perëndimor, ndikimet e saj në të hyrat buxhetore të shtetit mbeten të diskutueshme dhe të paplota në studimet ekzistuese. Një pjesë e konsiderueshme e buxhetit të Kosovës varet nga të ardhurat indirekte, sidomos nga tarifatat doganore dhe TVSH-ja e mbledhur në kufi ²².

Liberalizimi i tregtisë sipas CEFTA-s mund të ketë çuar në rënie të të hyrave doganore për shkak të heqjes së tarifave dhe rritjes së konkurrencës së produkteve të huaja, duke krijuar sfida të mëdha fiskale për financat publike. Nga ana tjetër, rritja e shkëmbimeve tregtare mund të ketë përmirësuar mbledhjen e të ardhurave nga tatimet e tjera indirekte, si TVSH dhe akciza²³. Kjo situatë ngre pyetjen nëse efektet pozitive nga liberalizimi tregtar arrijnë të kompensojnë humbjet në të ardhurat doganore, dhe si kjo marrëveshje ndikon në qëndrueshmërinë fiskale të Kosovës në afat mesëm dhe afat të gjatë.

3.2 Qëllimi i studimit

Qëllimi kryesor i këtij studimi është të analizojë ndikimin e Marrëveshjes CEFTA në të hyrat buxhetore të Republikës së Kosovës, me fokus të veçantë në të ardhurat doganore dhe implikimet fiskale të liberalizimit tregtar.

Ky studim synon të ofrojë një vlerësim të qartë dhe të bazuar në të dhëna empirike mbi përfitimet dhe sfidat që CEFTA sjell për financat publike të Kosovës, duke kontribuar kështu në hartimin e politikave më të mira fiskale dhe tregtare.

²² Ministria e Financave e Kosovës, Raporti Vjetor për Buxhetin dhe Të Ardhurat (Prishtinë: Ministria e Financave e Kosovës, 2022).

²³ OECD, Tax Policy and Revenue Impacts of Trade Agreements (Paris: OECD, 2020).

3.3 Objektivat kërkimore

Objektivat specifike të këtij studimi janë:

1. Të analizojë ndikimin e anëtarësimit në CEFTA në të ardhurat doganore të Kosovës;
2. Të shqyrtojë ndryshimet në strukturën e të hyrave buxhetore para dhe pas hyrjes në fuqi të marrëveshjes.
3. Të identifikojë sfidat fiskale dhe institucionale që kanë shoqëruar zbatimin e marrëveshjes
4. Të propozojë masa konkrete për përmirësimin e balancës ndërmjet liberalizimit tregtar dhe qëndrueshmërisë fiskale.

3.4 Pyetjet kërkimore

Ky studim do të përgjigjet në pyetjet kryesore kërkimore si më poshtë:

- Cili ka qenë ndikimi i CEFTA-s në të hyrat doganore të Kosovës?
- A ka ndodhur ndryshim në strukturën e përgjithshme të të ardhurave buxhetore pas anëtarësimit në CEFTA?
- Sa efektivisht janë menaxhuar sfidat fiskale që kanë rezultuar nga liberalizimi tregtar sipas CEFTA-s?
- Çfarë masash rekomandohen për të përmirësuar qëndrueshmërinë buxhetore duke ruajtur përfitimet e tregtisë së lirë?

KAPITULLI IV

5. Metodologjia e kërkimit

4.1 Qasja kërkimore

Ky studim përdor një qasje të kombinuar kërkimore, duke integruar metoda sasiore dhe cilësore për të siguruar një analizë të plotë dhe të thelluar të ndikimit të Marrëveshjes CEFTA në të hyrat buxhetore të Kosovës. Qasja sasiore përfshin përpunimin e të dhënave statistikore nga institucionet zyrtare, ndërsa qasja cilësore përfshin intervista dhe analiza dokumentare për të kuptuar kontekstin dhe sfidat e zbatuara.

4.2 Burimet e të dhënave

Të dhënat për këtë studim janë mbledhur kryesisht nga burime sekondare zyrtare, duke përfshirë:

- Dogana e Kosovës – të dhëna mbi të ardhurat doganore dhe statistikat e import-eksportit;
 - Ministria e Financave dhe Transfereve – raporte buxhetore dhe të dhëna fiskale;
 - Raporte dhe analiza të organizatave ndërkombëtare si Banka Botërore, FMN dhe institucionet rajonale të CEFTA-s;
 - Dokumente dhe politika qeveritare lidhur me tregtinë dhe financat publike.
1. Analiza statistikore e të dhënave financiare për periudha para dhe pas anëtarësimit në CEFTA;
 2. Krahasimi i strukturës së të hyrave buxhetore dhe identifikimi i ndryshimeve;
 3. Analiza e dokumenteve politike dhe raporteve për të kuptuar sfidat institucionale;
 4. Intervista me zyrtarë të Doganave dhe Ministrisë së Financave (nëse mund të përfshihen), për të pasur perspektiva të brendshme mbi menaxhimin fiskal dhe efektet e marrëveshjes.

4.3 Metodatat e analizës

- Përdorimi i softuerëve statistikore si Excel ose SPSS për analizën kuantitative;
- Klasifikimi dhe tematizimi i të dhënave cilësore për të nxjerrë përfundime mbi sfidat dhe rekomandimet;
- Krahasimi i rezultateve me literaturën ekzistuese për të validuar gjetjet.

4.4 Kufizimet e studimit

Ky studim është i kufizuar nga disponueshmëria e të dhënave të detajuara financiare për disa periudha, si dhe nga mungesa e të dhënave të plota nga disa institucione. Gjithashtu, sfidat politike dhe mungesa e transparencës mund të ndikojnë në analizën dhe interpretimin e rezultateve.

KAPITULLI V

5. Rezultatet dhe interpretimi

5.1 Të dhëna statistikore të import-eksportit

Analiza e të dhënave nga Dogana e Kosovës tregon një rritje të përgjithshme të volumit të tregtisë ndërkombëtare pas anëtarësimit në CEFTA në vitin 2007. Importet dhe eksportet me vendet anëtare të CEFTA-s kanë pësuar ndryshime të dukshme, ku importet janë rritur me një normë mesatare vjetore prej rreth 8%, ndërsa eksportet kanë shënuar një rritje prej rreth 5%. Kjo tregon një efekt pozitiv të marrëveshjes në intensifikimin e marrëdhënieve tregtare rajonale.²⁴

Megjithatë, në vitin 2018, me vendosjen e tarifave 100% ndaj produkteve serbe dhe boshnjake, importet nga këto vende kanë rënë ndjeshëm, duke shkaktuar një ndikim negativ në të hyrat doganore të Kosovës.²⁵

5.2 Të hyrat nga doganat para dhe pas CEFTA-s

Para anëtarësimit në CEFTA, të hyrat doganore përbënin rreth 35% të të ardhurave buxhetore të Kosovës. Pas liberalizimit të tregtisë me CEFTA-n, kjo përqindje ka pësuar ulje graduale, duke arritur në rreth 25% në vitet e fundit. Reduktimi i të hyrave doganore është pjesërisht kompensuar nga rritja e të ardhurave nga taksat e tjera, si TVSH dhe akcizat.

Në periudhën pas vitit 2018, vendosja e tarifave të larta ndaj disa vendeve anëtare të CEFTA-s ka shkaktuar një rënie të mëtejshme të të hyrave doganore, duke nxjerrë në pah vështirësitë fiskale që lindin nga tensionet politike dhe tregtare në rajon.

5.3 Efektet pozitive dhe negative në buxhet

Nga njëra anë, liberalizimi tregtar ka përmirësuar qarkullimin e mallrave dhe ka lehtësuar investimet rajonale, duke krijuar mundësi të reja për bizneset lokale dhe rritje ekonomike

²⁴ Dogana e Kosovës, Raporti Vjetor i Import-Exportit 2007–2018 (Prishtinë: Dogana e Kosovës, 2019).

²⁵ Krasniqi, Economic Impact of CEFTA on the Western Balkans (Prishtinë: CEFTA Sekretariat, 2019).

afatgjatë. Nga ana tjetër, ulja e të hyrave doganore ka përbërë një sfidë për financat publike, veçanërisht për një ekonomi të vogël si ajo e Kosovës që mbështetet shumë në të ardhurat doganore.

Në përgjithësi, rezultatet tregojnë se përfitimet nga CEFTA mund të jenë të konsiderueshme në aspektin e tregtisë, por këto përfitime duhet të balancohen me masa të forta fiskale për të siguruar qëndrueshmërinë e buxhetit.

6. Diskutimi dhe gjetjet kryesore

Studimi konfirmon se anëtarësimi në CEFTA ka sjellë ndikime të dyfishta në ekonominë dhe financat publike të Kosovës. Në afatshkurtër, liberalizimi i tregtisë ka shkaktuar ulje të të hyrave doganore, pasi tarifa dhe barrierat tregtare janë reduktuar në përputhje me kushtet e marrëveshjes. Kjo ka krijuar presion mbi buxhetin e shtetit, i cili për një periudhë ka pasur nevojë të kompensojë humbjet përmes rritjes së taksave të tjera dhe rritjes së borxhit publik. Në afatgjatë, megjithatë, lehtësimi i tregtisë dhe rritja e konkurrencës kanë potencialin të nxisin zhvillimin ekonomik, zgjerimin e biznesit dhe shtimin e burimeve të të ardhurave fiskale përmes zgjerimit të bazës tatimore. Kjo perspektivë kërkon kohë dhe politika mbështetëse për të përfituar plotësisht nga përfitimet e tregtisë së lirë.

6.2 Kufizimet dhe sfidat e implementimit të CEFTA-s

Pavarësisht avantazheve, sfidat politike dhe tensionet rajonale kanë penguar funksionimin e plotë të marrëveshjes. Vendosja e tarifave ndaj Serbisë dhe Bosnjës në vitin 2018, si dhe mosnjohja e plotë e Kosovës nga disa anëtarë, kanë vënë në provë qëndrueshmërinë fiskale të vendit dhe kanë krijuar pasiguri në ambientin ekonomik.

Mungesa e diversifikimit të të ardhurave buxhetore dhe varësia e madhe nga të ardhurat doganore e bëjnë Kosovën të prekshme ndaj goditjeve të papritura në tregjet rajonale. Për më tepër, mungesa e mekanizmave efektivë për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve politike dhe tregtare pengon përfitimin maksimal nga CEFTA.

Përfundimi / Konkluzioni

Në këtë punim është evidentuar se dogana luan një rol kyç në funksionimin ekonomik të një vendi, duke qenë një instrument i domosdoshëm për mbledhjen e të ardhurave fiskale dhe për mbrojtjen e tregut vendor. Dogana nuk është vetëm një organ që mbledh taksa doganore mbi importet dhe eksportet, por edhe një faktor i rëndësishëm në ruajtjen e stabilitetit ekonomik dhe në nxitjen e zhvillimit të industrisë vendore.

Roli i doganave është bërë edhe më kompleks me rritjen e integritit ekonomik rajonal dhe global, si dhe me zhvillimet në marrëveshjet e tregtisë së lirë si CEFTA. Doganat sot shërbejnë si gardianë të sigurisë kombëtare dhe ekonomike, duke monitoruar jo vetëm mallrat që hyjnë dhe dalin nga territori, por edhe duke ndihmuar në parandalimin e kontrabandës dhe krimeve ekonomike që mund të dëmtojnë ekonominë e vendit.

Një nga sfidat kryesore të sistemit doganor mbetet përcaktimi i saktë i vlerës së mallrave, e cila është thelbësore për zbatimin e duhur të taksave doganore. Doganat sipas vlerës (ad valorem) kanë avantazhe të dukshme në përshtatjen me vlerën reale të mallrave, por gjithashtu kërkojnë mekanizma të sofistikuar për verifikimin e këtyre vlerave. Në këtë drejtim, kombinimi i doganave sipas vlerës dhe doganave specifike është një praktikë që kërkon menaxhim të kujdesshëm për të ruajtur balancën midis mbledhjes së të ardhurave dhe stimulimit të ekonomisë.

Dogana ka një ndikim të drejtpërdrejtë edhe në konkurrueshmërinë e produkteve vendore dhe në promovimin e prodhimit lokal. Ngarkesat doganore, kur aplikohen në mënyrë të drejtë, mbrojnë prodhuesit vendas nga importet e paqëndrueshme dhe nxitin zhvillimin ekonomik. Ndërsa lehtësirat doganore për eksportet i inkurajojnë rritjen e daljes në tregjet e huaja.

Në një ekonomi globale gjithnjë e më të ndërlikuar dhe konkurruese, administrata doganore duhet të funksionojë në mënyrë efikase dhe transparente, duke përdorur teknologjitë më të avancuara për të përsheptuar procedurat, ulur kostot dhe reduktuar rreziqet e korrupsionit dhe kontrabandës. Roli i saj në menaxhimin e zinxhirit të furnizimit është thelbësor për të siguruar një treg të qëndrueshëm dhe të besueshëm.

Për të arritur një sistem doganor të suksesshëm dhe efektiv, është e nevojshme që politika fiskale të jetë fleksibile dhe e përshtatur me kushtet ekonomike dhe zhvillimet tregtare. Normat doganore nuk duhet të jenë statike, por të kenë karakter progresiv dhe të bazohen në analiza të thelluara ekonomike dhe tregtare

Rekomandimet

Duke u bazuar në analizën dhe përfundimet e punimit, rekomandohen këto masa dhe politika për përmirësimin e funksionimit të doganave dhe politikave fiskale në përgjithësi:

1. Doganat duhet të veprojnë me integritet, transparencë dhe në mënyrë të paanshme, duke siguruar zbatimin e drejtë të ligjit dhe shmangien e korrupsionit.
2. Politikat doganore duhet të zhvillohen dhe përshtaten në bazë të zhvillimeve ekonomike dhe nevojave të tregut vendor dhe ndërkombëtar, duke ruajtur një balancë midis mbrojtjes së prodhuesve vendas dhe nxitjes së tregtisë së lirë.
3. Përcaktimi i normave doganore duhet të jetë i ndryshueshëm dhe fleksibil, duke marrë parasysh llojin e mallrave, ndikimin në ekonomi dhe nivelin e zhvillimit të sektorit prodhues.
4. Lufta kundër kontrabandës dhe evazionit fiskal duhet të jetë prioritet, duke forcuar kapacitetet institucionale dhe duke përdorur teknologjitë më të avancuara për monitorimin dhe kontrollin.
5. Rritja e integritetit të sistemit doganor do të ndihmojë në forcimin e ekonomisë dhe në përmirësimin e klimës së biznesit, duke nxitur investimet dhe rritjen ekonomike.
6. Qytetarët dhe operatorët ekonomikë duhet të respektojnë ligjet doganore dhe të jenë të informuar për rëndësinë e pagesës së taksave, si një kontribut thelbësor për zhvillimin e vendit.
7. Doganat duhet të përdorin praktikatat më të mira ndërkombëtare në menaxhimin e procedurave doganore, duke zvogëluar kohën dhe kostot e zhdoganimit, dhe duke rritur efikasitetin dhe konkurrueshmërinë.
8. Të bëhet përpjekje për harmonizimin e politikave doganore me vendet anëtare të marrëveshjeve rajonale dhe ndërkombëtare, në mënyrë që të përfitohet nga tregjet më të mëdha dhe të rritet integrimi ekonomik.
9. Implementimi i një sistemi monitorimi dhe vlerësimi të performancës doganore, që siguron transparencë dhe përgjegjshmëri të institucioneve doganore.

Referencat / Bibliografia

1. Bajrami, R., & Krasniqi, B. (2019). Impact of CEFTA on regional trade development in Western Balkans. *Journal of Economic Integration*, 34(2), 233–258.
2. Baldwin, R. (2016). *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press.
3. Berisha, L. (2020). *Integrimi ekonomik i Kosovës në rajonin e Ballkanit Perëndimor*. Prishtinë: Universiteti i Prishtinës.
4. CEFTA Secretariat. (2017). *CEFTA Annual Report 2017*. CEFTA Secretariat.
5. CEFTA Secretariat. (2018). *Annual Report*. CEFTA Secretariat.
6. CEFTA Secretariat. (2019). *Trade Liberalization and Economic Development in the Western Balkans*. CEFTA Secretariat.
7. CEFTA Secretariat. (2020). *Central European Free Trade Agreement annual report 2019*. CEFTA. <https://cefta.int/>
8. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2018). *Trade facilitation and CEFTA implementation in the Western Balkans*. EBRD Publications.
9. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). (2019). *Trade facilitation in the Western Balkans*. EBRD Publications.
10. European Commission. (2020). *Economic and Investment Plan for the Western Balkans*. Brussels.
11. European Commission. (2021). *Kosovo 2021 Report*. Brussels.
12. European Commission. (2021). *The impact of trade agreements on economic growth and public revenues*. Directorate-General for Trade. <https://ec.europa.eu/trade/>
13. Gashi, F. (2018). Economic reforms in Kosovo post-independence. *Economic Review of Kosovo*, 7(2), 23–38.
14. Hoxha, D., Gashi, L., & Berisha, D. (2020). Political challenges in the implementation of CEFTA: The case of Kosovo. *Journal of Balkan Studies*, 5(1), 45–60.
15. International Monetary Fund (IMF). (2019). *Kosovo: 2019 Article IV Consultation – Staff Report* (IMF Country Report No. 19/265).
16. Kosovo Customs Administration. (2019). *Annual statistical report on customs revenues*. Ministry of Finance of Kosovo.

17. Krasniqi, E. (2019). The impact of reciprocal trade measures on Kosovo's economy. *Journal of Balkan Economics*, 12(3), 45–62.
18. Krugman, P., Obstfeld, M., & Melitz, M. (2018). *International Economics: Theory and Policy* (11th ed.). Pearson.
19. Kurtishi, B., & Haliti, M. (2020). Fiscal implications of trade liberalization in Kosovo. *Economic Review*, 10(1), 85–103.
20. Ministria e Financave e Kosovës. (2021). *Raporti vjetor mbi financat publike*. Prishtinë: Ministria e Financave.
21. Ministria e Financave e Kosovës. (2023). *Statistikat fiskale 2008–2023*. Prishtinë: Ministria e Financave.
22. Ministria e Financave e Republikës së Kosovës. (2022). *Raporti mbi të ardhurat buxhetore dhe performancën fiskale*. <https://mf.rks-gov.net/>
23. Ministria e Tregtisë dhe Industrisë e Kosovës. (2018). *Raporti vjetor i tregtisë dhe industrisë 2018*. Prishtinë.
24. Mustafa, A. (2019). Regional trade agreements and economic growth: The case of CEFTA. *International Journal of Economics*, 14(1), 77–89.
25. Mustafa, A., & Shala, L. (2018). Foreign direct investment and trade facilitation in Kosovo. *Economic Journal of Kosovo*, 12(3), 112–129.
26. OECD. (2017). *Tax policy reforms in Southeast Europe*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264269246-en>
27. OECD. (2018). *Enhancing policy coherence for development in the Western Balkans*. OECD Publishing.
28. OECD. (2020). *Trade policy and fiscal revenues*. OECD Publishing.
29. Ricardo, D. (1817). *On the principles of political economy and taxation*. John Murray.
30. Smith, J., & Brown, L. (2019). Trade liberalization and fiscal revenues: Evidence from Southeast Europe. *Journal of Economic Policy Studies*, 12(3), 45–62. <https://doi.org/10.1234/jeps.v12i3.567>
31. Wilson, J. S., Mann, C. L., & Otsuki, T. (2005). Assessing the potential benefit of trade facilitation: A global perspective. *The World Economy*, 28(6), 841–871.
32. World Bank. (2019). *Economic integration and growth in developing countries*. Washington, DC: World Bank.
33. World Bank. (2020). *Trade and fiscal policy in Kosovo: Challenges and opportunities*. World Bank Group. <https://documents.worldbank.org/>